

Мороко В. В. Партийно-политическая борьба в Украине в ходе избирательных кампаний 1998-2000 гг.
В статье анализируются участие партий в выборах конца 90-х гг. XX в. Предлагается рассматривать данный процесс с точки зрения прагматического наполнения содержания процесса попадания и сохранения во власти политической элиты.

Ключевые слова: партии, выборы, Президент Украины, идеология.

Moroko V. V. Party-political struggle in Ukraine in election campaigns 1998-2000

The paper analyzes the participation of parties in the election of the late 90's of the twentieth century. It is proposed to examine this process in terms of a pragmatic process of getting content filling and saving in the power of political elites.

Keywords: parties, elections, the President of Ukraine, ideology.

УДК: 316.423.3(477.64)

В. В. Марчук

ПРОВЛАДНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ТАБІР В ХОДІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2004 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗМІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ). ЧАСТИНА 2

У першій частині статті характеризувалось висвітлення у ЗМІ Запорізького регіону діяльності політичних сил, що підтримували курс чинного Президента Л. Кучми в ході підготовки до президентських виборів 2004 року у вересні-грудні 2003 року. У другій частині статті мова йде про інформаційну діяльність провладних політичних сил щодо дискредитації політичної опозиції у зазначений період.

Ключові слова: Запоріжжя, Л. Кучма, провладні сили, опозиція.

Тема «політреформи», що представляла собою, за версією влади, ідею зміни Конституції з метою зрівноваження діяльності гілок влади, а за версією опозиції – спробу пролонгації влади Президента Кучми і його оточення, вже з перших чисел вересня 2003 року перетворилась на домінуючий компонент суспільно-значимого інформаційного дискурсу регіону, що цілком відповідало планам Адміністрації Президента і наближених до неї політичних центрів. Протягом 3-го кварталу року цій темі був присвячений рекордний обсяг публікацій у місцевих ЗМІ: 160 тисяч друківаних знаків, загальним тиражем 1,6 мільйонів примірників.

З огляду на лояльне до влади інформаційне середовище регіону, про що уже зазначалося в першій частині публікації, тональність висвітлення даної теми у регіональних ЗМІ була або позитивною, або, принаймні, нейтральною. Крім того, звертає на себе увагу майже повна відсутність у місцевих журналістів проявів критичного мислення при висвітленні інформації з «темників» Адміністрації Президента. Відтак, у вересні регіональні медіа слухняно тиражували заяви Президента Л.Кучми і членів його команди щодо необхідності конституційних змін [1], повідомлення про досягнення домовленості між 6-ма провладними партіями і лідерами СПУ і КПУ щодо єдиних дій по реалізації ключових положень «політреформи» – зменшення президентських повноважень, переносу виборів Президента до Парламенту і пропорційних виборів до Верховної Ради [2-4], а також схвальні відгуки О. Мороза і П. Симоненка стосовно пропозицій голови Адміністрації Президента В. Медведчука щодо механізмів втілення цих задумів у життя [5]. На початку жовтня топ-новиною стають заяви Л. Кучми стосовно його підтримки всенародних виборів Президента та небажання ні балотуватися на третій термін, ні бути обраним Главою держави у Парламенті [6], що фактично перекреслили весь попередній інформаційний доробок. Але одночасно, як ні в чому не бувало, місцеві медіа, немов не помічаючи попередніх заяв Президента, продовжили знайомити жителів регіону з ініціативами провладних політичних сил щодо переносу виборів Глави держави до Парламенту та реальними законодавчими кроками в цьому напрямку [7; 8]. У грудні ситуація повторилася: регіональна преса без будь-якого здивування, поряд з схвальними звітами про голосування провладної більшості Парламенту за «політреформу» [9] та інформацією про підтримку головою Уряду В. Януковичем ідеї обрання Глави держави Верховною Радою [10], розміщала зовсім протилежні заяви деяких політиків цього ж політичного табору. Особливо звернули на себе увагу заяви першого Президента України, нардепа від СДПУ(о) Л. Кравчука та лідерів Трудової України С. Тігіпка та НДП В. Пустовойтенка з критикою ідеї перенесення виборів Президента у стіни Парламенту [11; 12], а також заява Л. Кравчука зі сподіваннями мирної і цивілізованої передачі влади Л. Кучмою [13]. Та і сам Глава держави у ряді інтерв'ю продовжував наполягати, що президентські вибори відбудуться всенародно у 2004 році [14]. Таким чином, можна зробити висновок про достатньо суперечливий характер висвітлення змісту «політреформи». Зважаючи на відсутність єдиної точки зору з цього приводу серед різних центрів впливу у владі, логічно виглядало, що її ньюсмейкери так і не спромоглися сформувати у суспільстві єдину думку щодо підтримки ідейних засад змін до Конституції. Як справедливо зазначав один з місцевих політичних оглядачів в кінці листопада 2003 року, «пересічному обивателю навряд чи поки

зрозуміла цінність самої реформи» [15]. Разом з тим, саме завдяки забезпеченню широкого резонансу даної теми, провладні політичні сили зуміли протягом останнього кварталу року зберегти лідерські позиції в політичному дискурсі, нав'язуючи суспільству чіткий сигнал щодо необхідності беззаперечної підтримки позиції влади, в чому б вона не полягала [7]. Підтверджуючи вірність цих висновків, один з провладних запорізьких політиків Олександр Пеклушенко зазначав: «Україна давно вагітна політичними змінами. Я, як депутат, гарантую, що пологи відбудуться в цьому, або максимум у наступному році...» [16]. Слідуючи цій же логіці, місцеві провладні політичні оглядачі зазначали, що «політреформа» приречена стати політичною дійсністю [2], а провладна команда за будь-яких обставин залишиться в «сідлі» [17]. Немов підсумовуючи подібну позицію провладного табору, головний редактор тижневика «Верже» спромігся сформулювати основну суть логіки ідеологів «політичної реформи»: «Хіба хочеш? Повинен!...» [18]. Чітко слідуючи даному постулату, регіональна владна вертикаль, поряд з роботою у ЗМІ використовувала традиційний набір інших адміністративно-організаційних форм роботи по втіленню в життя «зручних» для влади політичних змін.

Вже з перших чисел вересня вертикаль обласної виконавчої влади розпочала здійснення ряду заходів по плану пропаганди курсу Президентської адміністрації на вдосконалення конституційного законодавства. В рамках виконання директив облдержадміністрації по організації обговорення виступу президента Л. Кучми на урочистому зібранні з нагоди 12-ї річниці незалежності України, районні чиновники приступили до здійснення запропонованих заходів [19]. Перший звіт про виконану роботу надійшов у ЗМІ з Василівської райдержадміністрації: 4 вересня нещодавно призначений голова РДА Валерій Черкаська провів засідання колегії за участю керівників підприємств, установ і організацій різних форм власності, органів місцевого самоврядування і представників громадськості, де повідомив про новели «курсу на побудову демократичної і правової держави». Виступаючи на засіданні, молодий і перспективний чиновник наголосив присутнім, що виступ Президента стосовно політичної реформи «слід сприймати як програмний документ» [20]. Дні інформування населення пройшли і в інших районах області, і, згідно статистики управління внутрішньої політики ЗОДА, лише за перший тиждень вересня в області обговорення відбулось в 213 трудових колективах за участю близько 8 тисяч осіб [21]. Відповідна робота проводилась місцевими чиновниками і надалі. У середині листопада 2003 року в підтримку «конституційної реформи» за рознарядкою стали публічно виступати голови райдержадміністрацій [22], а у ряді районів області за ініціативою провладних політичних сил (СДПУ(о), Партії регіонів, НДП, Аграрної партії) почали створюватись ініціативні групи з проведення громадського форуму з обговорення політичної реформи [23]. Протягом листопада у населених пунктах області відбулись засідання згаданих ініціативних груп [24]. До справи також були підключені трудові колективи і профспілки [25]. Нарешті, 12 грудня 2003 року у Запоріжжі відбувся обласний громадянський форум в підтримку конституційної реформи, головою оргкомітету якого виступив ректор Запорізького національного технічного університету Сергій Беліков [26]. Захід проходив доволі кулуарно, його проведення ніяк не рекламувалося і не афішувалося. Тим не менше, 700 делегатів, що представляли лояльні до влади політичні сили і громадськість краю, підтримали курс реформ уряду В. Януковича та Президента Л. Кучми, закликали Парламент до політичної стабільності і конституційного компромісу та обрали 100 делегатів на всеукраїнський форум [27-29].

Другою за важливістю темою, на якій провладний політичний табір намагався отримати максимум дивідендів у кінці 2003 року стало створення «Єдиного економічного простору» на теренах СНД. Протягом 3-го кварталу 2003 року у регіональних ЗМІ вона висвітлювалась обсягом 103 тисячі друкованих знаків, загальним тиражем 680 тисяч примірників. Ідея зближення з колишніми республіками СРСР на думку ньюсмейкерів влади, мала вигідно відтінити її позицію в порівнянні з опозицією, а також забезпечити прихильність проросійськи налаштованого електорату Сходу і Півдня України. Так, за даними соціологічних досліджень, 88% населення Запорізького регіону схвально оцінювали ідею більш тісної інтеграції на пострадянському просторі [30]. Крім того, дана тема, в порівнянні з «політреформою», здавалась набагато менш суперечливою, зважаючи на нечітку її кореляцію з політичним життям всередині країни. «Плюсів» їй додавав і безпосередній зв'язок з економічними питаннями, що посилювало вірогідність підтримки з боку регіональних бізнес-еліт.

У Запоріжжі останній аргумент почав демонструвати свою результативність вже з перших чисел вересня: місцевий політичний і економічний істеблішмент сприйняв попередні домовленості президентів України і Росії щодо підписання угоди як чіткий сигнал для використання даної теми у власних інтересах. 16 вересня у обласному центрі відбулось засідання регіонального відділення Асоціації міст і общин України, на якому було обрано нового голову – мера Запоріжжя Євгена Карташова, заступника – мера Бердянська Валерія Баранова, та одногосно прийнято звернення до Президента в підтримку ЄЄП [31]. Учасники засідання закликали не політизувати дане питання, та застосовувати прагматичні підходи до взаємовідносин з сусідами по СНД, тим більше, що це підтримують жителі області [32]. Практично відразу команда Є. Карташова розпочала поширювати у регіональних політичних колах чутки про його можливе призначення представником України у ЄЄП, вірогідність яких мав підсилювати минулий дипломатичний досвід нещодавно обраного мера [33].

Цього ж дня, 16 вересня на підприємстві «Мотор-Січ» відбулась зустріч його гендиректора В'ячеслава Богуслаєва з депутатською групою підприємства у міськраді і трудовим колективом, в ході якої також прозвучала чітка і беззаперечна підтримка ідеї економічної інтеграції в північно-східному напрямку [34]. «Є сили, які протидіють такому об'єднанню, оскільки воно буцімто завадить європейській інтеграції нашої держави... але як раз союз з Європою є для нас не вигідним», – заявив В. Богуслаєв на цій зустрічі [35]. На підтримку даних інформприводів, новинні блоки місцевих телеканалів також демонстрували сюжети щодо перебігу у Запоріжжі розширеного засідання Ради міжнародного конгресу промисловців і підприємців [36] та Міжнародного економічного форуму Собору слов'янських народів у Білгороді [37], що також підтримали ідею вступу до ЄЄП. Пізніше тема ЄЄП повторно спливла в якості головного інформаційного акценту регіонального масштабу. 17 жовтня сесія Запорізької міської ради абсолютною більшістю голосів прийняла звернення до Президента, Верховної Ради і Кабміну, в якому визнала договір про ЄЄП таким, що цілком відповідає інтересам країни і не суперечить євроінтеграції [38], а також висловили своє занепокоєння надмірною політизацією даного питання, що насправді є суто-економічним [39]. Навздогін даному зверненню, депутати прийняли інше, з приводу будівництва запорізьких мостів [39], вважаючи, мабуть, що в дуєті з ЄЄП воно сильніше надихне київських небожителів на підтримку головного запорізького будівництва. Попутно «пропіарився» і сам мер, в черговий раз заявивши, що не збирається переходити на дипломатичну службу в керівні органи Єдиного економічного простору, та залишиться на посаді мера до кінця каденції [40].

Втім, зробити гарне пабліситі на ЄЄП вдалося не лише представникам регіональної еліти. Протягом вересня-жовтня висвітлення даної теми у регіональних ЗМІ дозволило підвищити рівень згадуваності багатьом політикам провладного табору. Зокрема, звернули на себе увагу висвітлення позиції провладних політичних сил Парламенту в ході голосування за підтримку ЄЄП [41, 42]. Не пройшла поза увагою ЗМІ і ініціатива російського політика В. Жириновського розпустити Парламенти України, Росії, Білорусі і Казахстану в разі, якщо вони не ратифікують домовленості щодо ЄЄП [43]. Дещо в дисонанс до цих сюжетів прозвучали заяви заступника міністра іноземних справ О. Моцика щодо намірів України обмежити свою участь в ЄЄП лише зоною вільної торгівлі та привнести в цей альянс європейські цінності [44]. Однак, подібні трактовки не міняли загальної картини всезагального «одобрямсу» щодо інтеграції пострадянського простору. Один з редакторів провладних ЗМІ в середині вересня 2003 року писав: «по різному можна оцінювати діяльність Л. Кучми, проте як що він зможе переконати своїх політичних опонентів і Україна стане членом ЄЄП, його ім'я в історії буде стояти в одному ряді з іменем Б. Хмельницького» [45]. В іншій статті цей же автор зазначав, що основна робота по дискредитації «важливого для народів чотирьох країн документу» провадиться «Нашою Україною» з кон'юнктурних міркувань [46]. Адаже опозиції не подобається радикальне покращення відносин з Росією, бо це «суперечить її орієнтації на західних інвесторів» [45]. Інше ж видання, характеризуючи під диктовку провладних «темників» курс на вступ в ЄЄП, зазначало наступне: «в результаті, Президент записав в актив ще одну результативну для країни гру, зруйнувати яку виявилось не під силу головним «блокіраторам» політики Кучми – Ющенку і Тимошенку» [47].

Критика опозиційних сил, що могли похитнути усталену державно-адміністративну конфігурацію, була взагалі достатньо важливим напрямком інформаційної діяльності провладного політичного табору у цей період. Згідно наших підрахунків, антиреклама опозиції протягом III кварталу 2003 року була розміщена у регіональних ЗМІ області загальним обсягом 124 тисячі друкованих знаків та тиражем 396 тисяч екземплярів. При цьому, близько 95% всіх критичних публікацій стосувалися політичного блоку «Наша Україна», його лідера В. Ющенка або інших його представників. Це свідчило про те, що саме в них чинна в країні влада бачила найбільшу загрозу своєму існуванню. Критика опозиції мала і свої хронологічні особливості: як що у вересні 2003 року у ЗМІ зустрічалися лише окремі публікації з антирекламою, то з жовтня уже спостерігалася системна цілеспрямована робота по псуванню іміджу В. Ющенка і членів його команди, що цілком вписувалась в реалізацію настанов «темників» Адміністрації Президента. При цьому листопад-грудень 2003 року відзначились особливо брутальними і брудними методами антиреклами опозиційних сил. В якості «нюсмейкерів» критичних випадів у бік «Нашої України» в запорізькій пресі виступали як окремі політичні сили і персоналії, так і найняті аналітичні центри і піар-агенства, які продукували різного роду «псевдоаналітику», що містила найбільш дошкульні іміджеві удари.

Найбільш безневинна критика опозиційних сил звучала з вуст Президента Л. Кучми. Зокрема, регіональні ЗМІ цитували його незадоволення подвійними стандартами в позиції «Нашої України» стосовно «політреформи» [48], а також заклики до опозиціонерів не обливати брудом власну державу за кордоном [49]. Відзначився і голова Уряду та партії регіонів В. Янукович, закликавши представників опозиції «надягати памперси» після зриву її форуму у Донецьку [50]. Протягом вересня-листопада у місцевих ЗМІ були також розміщені три заяви СДПУ(о) та дві заяви Партії регіонів, в яких, зокрема, давалися критичні оцінки опозиції в зв'язку з пограбуванням офісу СДПУ(о) і приймальні нардепа І. Шурми у Львові [51], з приводу львівських подій за участі «Нашої України» [52], з приводу подій у Верховній раді 4 листопада 2003 року [53]. З листопада до цілеспрямованої критики опозиційних сил

долучилися депутати-мажоритарники від СДПУ(о) та Партії регіонів Ярослав Сухий і Олександр Пеклушенко. Зокрема, звітуючи перед виборцями у середині листопада, Я Сухий звинуватив «Нашу Україну», БЮТ і Соцпартію у блокуванні роботи Верховної Ради, що заважає плановому розгляду життєво важливих законопроектів [54]. Також у листопаді, у спільній статті з В. Богуслаєвим, що стосувалась становища російської мови в Україні, дописувачі закликали «дати відсіч «націоналістам» в мовному питанні», розуміючи під ними політичні сили блоку «Наша Україна» [55]. В унісон до цих закликів прозвучали звинувачення іншого, близького по духу дописувача, що дорікав «Нашу Україну» у «тоталітарному шляху розвитку мовної політики», в зв'язку з чим для жителів Донбасу, Харкова, Криму та Одеси з іменем Ющенка асоціюється «грубе нав'язування «державної мови» [56]. В перших числах грудня, коментуючи журналістам телеканалу «ТВ-5» ситуацію зі станом вітчизняного автомобілебудування, Я. Сухий і депутат від КПУ О. Бабурін звинуватили у складному становищі Запорізького автомобілебудівного заводу Бюджетний комітет парламенту на чолі з соратником Ющенка П. Порошенком [57]. Також у грудні народний депутат О. Пеклушенко в ефірі місцевого телебачення дорікнув опозицію у спробах за допомогою іноземних фондів здійснити революцію на зразок грузинської та застеріг політичних опонентів, що «в Україні тбіліський варіант не пройде» [58]. Пізніше цей же депутат закликав опозицію не чинити спротив «політреформі», ініційованій владою [59].

В вересні 2003 року одним з авторів критики у бік «Нашої України» несподівано виступив виконуючий обов'язки ректора Запорізького національного університету Валерій Савін, намагаючись таким чином здобути більшу прихильність у київських міністерських кабінетах. Характеризуючи діяльність звільненого раніше з посади ректора В'ячеслава Толока, В. Савін не тільки звинувачував свого основного опонента у корупційних діяннях, але й натякав на зв'язки з «Нашою Україною», що «наполегливо хоче мати на базі університету плацдарм своєї діяльності» [60]. Пізніше, агітуючи за власну кандидатуру на посаду ректора, Савін звинуватив «деякі політичні сили» у спробі розіграти «козирну карту» ЗНУ в своїх корисливих цілях [61], натякаючи при цьому, головним чином, на керівника обласного штабу блоку «Наша Україна», народного депутата України Сергія Соболева. Пізніше, коли з'ясувалося, що В. Толок не буде основним конкурентом В. Савіна у боротьбі за ректорське крісло, у зв'язках з опальною «Нашою Україною» був звинувачений інший потужний кандидат – С. Тимченко, що буцімто заручився підтримкою самого В. Ющенка. А останній, в свою чергу, на думку В. Савіна, бачив у виборах в ЗНУ певний індикатор міцності своїх позицій в Запоріжжі [62].

Кон'юнктурні міркування змусили долучитися до критики «Нашої України» також обраного у червні 2003 року мера Запоріжжя Є. Карташова. Сам міський голова, а також близький до нього місцевий телеканал «ТВ-5» протягом листопада-грудня здійснили декілька інформаційних випадів у бік опозиційних сил. Зокрема, критиці було піддано блокування останніми парламентської трибуни, що не дає можливості проголосувати за додаткове фінансування будівництва запорізьких мостів через р.Дніпро [63], підтримка депутатом від «Нашої України» Л. Танюком опонентів будівництва мостів через о.Хортиця [64], позиція Бюджетного комітету парламенту на чолі з П. Порошенком, що позбавив пільг Запорізький автомобілебудівний завод, поставивши останній на грань виживання [65], підвищення цін на послуги ЖКГ внаслідок законодавчих змін, ініційованих депутатом від «Нашої України» П. Сабашуком [66]. У критиці опозиційних сил відмітилося навіть одне з запорізьких підприємств. В кінці грудня газета «Запорізька правда» оприлюднила відкритий лист трудового колективу Запорізького алюмінієвого комбінату за підписом голови правління – генерального директора підприємства А. Федотова, в якому трудящі засуджували дії опозиції по «дестабілізації ситуації в країні» та прохали Президента застосувати свої повноваження для наведення порядку [67].

Однак, авторизована критика опозиційних політичних сил і окремих її представників в загальній кількості антиреклами, що продукував провладний політичний табір, займала незначний відсоток. Левова частка критичних випадів мала анонімний характер, та на думку експертів, продукувалася спеціалістами з «чорного піару» та доводилась до редакторів ЗМІ у відповідних «темниках». Вектори цієї критики мали явні ознаки іміджевих ударів по ключових опозиційних силах та їх лідерах. Аналізуючи зміст цих публікацій, можна виділити декілька змістовних ліній антиреклами. Зокрема, критиці піддавалися тактика політичної діяльності блоку «Наша Україна», агресивна поведінка її представників при проведених форумів на Київщині, в Донецьку і Сумах [68; 69]. Також акцентувалось на не голосуванні опозиції за важливі для держави законопроекти, блокуванні чи ігноруванні нею роботи Парламенту, імпульсивна поведінка деяких депутатів на засіданнях ВР [70-72]. Так, характеризуючи розгляд у Парламенті в листопаді 2003 року проекту бюджету на наступний рік, один з анонімних дописувачів в тижневику «Досьє» зазначав: «не дивлячись на всі хитрощі опозиціонерів з «Нашої України», бюджетний процес іде по плану... зірвати роботу Парламенту опозиції знову не вдалося» [73]. Дещо пізніше, описуючи події у Верховній раді під час голосування за обрання Г. Васильєва Генпрокурором, а А. Мартинюка першим віце-спікером, інший провладний памфлетист писав: «Наша Україна» залишалась наодинці зі своїми сателітами з БЮТ і, як завжди, реагувала

історично: відразу після голосування залишила сесійну залу» [71]. В якості ж підсумку в оцінках опозиціонерів зазначалося, що «Наша Україна» з тактичних міркувань «продовжує підвищувати градус політичної температури у суспільстві»... [69].

Серед інших змістовних акцентів, навколо яких зосереджувалась антиреклама опозиції, можна назвати спроби дискредитації окремих політиків та бізнесменів з «Нашої України», натяки на їх корупційні діяння [70-73], акцентування на відсутності єдності та наявності суттєвих протиріч всередині блоку «Наша Україна» [3] та на низьких моральних якостях його лідера Віктора Ющенка [50; 74; 75].

Вже з вересня 2003 року в замовних статтях по відношенню до В.Ющенка активно використовується дошкульне прізвисько «месія» [3; 78], а до блоку «Наша Україна» – не менш дошкульне «нашисти» [3; 77], що мало породжувати у людей певні змістовні асоціації. Окремим акцентом в цьому контексті була оприлюднена інформація про прийняття Тернопільською облрадою з ініціативи фракції «НУ» рішення про перейменування однієї з вулиць міста на честь 14-ї дивізії СС-Галичина [79]. Серед інших ярликів, що найбільш активно навішувалися на «Нашу Україну», можна назвати такі: «вороги свободи слова» [80], «надія американців» [77; 81; 82]. В контексті іноземних впливів на позицію політиків з опозиційного табору також акцентувалося на особливій прихильності Америки до «Нашої України» [81; 82] і її спробах за підтримки іноземних грантів і російських ліберальних сил повторити успіх грузинської «революції троянд» [77; 83]. «Головну ставку американці роблять на блок «Наша Україна» і перемогу В. Ющенка... Тільки на створення медіахолдингу для боротьби з владою планується витратити 350 млн. доларів. От би ці гроші «маленькому українцю», про якого так любить говорити Віктор Андрійович», – ділився з запоріжцями своїми роздумами по цій темі автор з промовистим псевдонімом Правдолюб [81].

Окремий масив антиреклами опозиції стосувався тем «ЄЄП» і «політичної реформи». В цьому контексті негативне ставлення «Нашої України» до інтеграції України на пострадянському просторі пояснювалась «передвиборчою стратегією В. Ющенка, що передбачає боротьбу з владою на всіх фронтах», а також бажанням дискредитувати останню в очах стратегічних партнерів не заході [84], а блокування змін форми державного устрою країни пояснювалось особистою зацікавленістю В. Ющенка у збереженні максимальних повноважень Президента [85], у зв'язку з чим опозицію навіть звинуватили у спробах перекрити шлях до демократії України [86]. Достатньо рельєфно може охарактеризувати задум владних політтехнологів стосовно політичного позиціонування «Нашої України», зокрема, такий пасаж: «Політреформа влаштовує далеко не всіх. Тій же «Нашій Україні» вона як більмо у оці, оскільки надія «нашистів» на реалізацію президентських амбіцій В.Ющенка не дає їм об'єктивно поглянути на сутність конституційних перетворень...» [87]. В кінцевому ж задумі, внаслідок реалізації послідовної інформаційної кампанії, Віктор Ющенко мав виглядати як політик, «відсунутий на задній план» [88], що перестає бути привабливим об'єктом для політичних інвестицій, активно втрачає не тільки майбутні повноваження, але й рейтинг і саму можливість перемоги на президентських виборах [78].

Підбиваючи підсумки діяльності провладного політичного табору в Запорізькому регіоні, варто зазначити, що її характеризували як здобутки, так невдачі. Не зважаючи на в цілому не сприятливий соціально-політичний клімат в регіоні, представники місцевої влади при могутній інформаційній підтримці з столиці зуміли створити достатньо надійний плацдарм в майбутній нелегкій боротьбі оточення чинного Президента за збереження ключових важелів впливу на життя країни. Як писав один з ключових політичних оглядачів Запоріжжя, підводячи підсумки 2003 року, «наша політична людина року сьогодні – «два водному» – Віктор Медведчук і Віктор Ющенко. Перший більше проводив ударів, другий більше оборонявся. Однак, Віктор Ющенко зумів втримати стратегічну перевагу – рейтинг довіри виборців» [89]. Достовірність останньої тези ще належить перевірити за допомогою окремого детального дослідження. Що ж до впливу політичної сили, уособлюваної одіозною постаттю голови Адміністрації Президента, варто зазначити, що вже в кінці 2003 року намітились тенденції до його падіння. На передові позиції провладного політичного табору все впевненіше просуvalась команда іншого потужного політика – Віктора Януковича, який чітко заявив про власні президентські амбіції. Найбільш показовим для Запоріжжя підтвердженням цієї тези можна вважати позицію одного з найбільш досвідчених і обережних запорізьких політиків, мера Запоріжжя Є.Карташова. Демонструючи у вересні-жовтні 2003 року рівновіддаленість від центрів владного впливу, та майстерно маневруючи між ними, в кінці листопада він завітав на обласну конференцію Партії регіонів, підкресливши її значимість в громадсько-політичному житті регіону, та попутно нагадавши, що саме він стояв біля витоків її створення [90].

Джерела та література

1. Ваша судьба. – 2003. – 4 сентября; Ваша судьба. – 2003. – 18 сентября; Кучма встретился с лидерами фракций // Улица Заречная – 2003. – 4 сентября; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 3 сентября.
2. Переверзева Е. ЕЭПохальное событие / Переверзева Е. // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 24 сентября.
3. Богданова М. «Союз шести» готов к сотрудничеству / Богданова М. // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 13 сентября.

4. Чего стоит подпись? // МИГ. – 2003. – 18 сентября; Ваша судьба. – 2003. – 18 сентября.
5. Запорізька правда. – 2003. – 6 вересня; Досьє. – 2003. – 18 сентября.
6. Перекур. – 2003. – 2 октября; Запорожская правда. – 2003. – 4 октября; Улица Заречная. – 2003. – 6 ноября; Ваша судьба. – 2003. – 20 ноября.
7. Барин нас рассудит? // Суббота+. – 2003. – 23 октября.
8. Парламент избирает президента: это не больно? // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 15 октября; Переверзева Е. Парламентский прорыв / Е. Переверзева // Суббота+. – 2003. – 27 ноября; Избрание президента парламентом признано конституционным // Ваша судьба. – 2003. – 20 ноября; Улица заречная. – 2003. – 20 ноября.
9. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 24 декабря; Досьє. – 2003. – 25 декабря; Наше время+. – 2003. – 25 декабря; Верже. – 2003. – 25 декабря; Регион-экспресс. – 2003. – 30 декабря; Ваша судьба. – 2003. – 18 декабря.
10. Верже. – 2003. – 18 декабря.
11. А первый президент против, пока... // Верже. – 2003. – 18 декабря; Запорізька Січ. – 2003. – 16 грудня; Верже. – 2003. – 4 декабря; Запорізька Січ. – 2003. – 8 листопада; Индустриальное Запорожье – 2003. – 11 ноября.
12. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «ТВ-5». 10.11.03 // Поточний архів Запорізької обласної організації партії «Реформи і порядок» (ПА ЗОО ПРП). – Ф.7. – Оп.3. – Спр.45. – Арк.5.
13. Регион-экспресс. – 2003. – 4 декабря.
14. Л. Кучма: кто-то считает, что главное в конституционной реформе – это максимально ослабит президента... // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 6 декабря; Не бойтесь, Леонид Данилович // Регион-экспресс. – 2003. – 25 декабря.
15. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 28 ноября.
16. Наше время+. – 2003. – 11 сентября.
17. Досьє. – 2003. – 25 декабря.
18. Кузенко В. Демократический застой в стране / В. Кузенко // Верже. – 2003. – 11 сентября.
19. МИГ. – 2003. – 18 сентября.
20. Запорізька правда. – 2003. – 9 вересня.
21. Запорізька правда. – 2003. – 13 вересня.
22. Евченко А. Государственному устройству – оптимальную модель / А. Евченко // Запорожская правда. – 2003. – 11 ноября; Цибульщак А. Почему не слышат мнение людей? / А. Цибульщак // Запорожская правда. – 2003. – 20 ноября.
23. Запорізька правда. – 2003. – 20 листопада.
24. Запорізька правда. – 2003. – 9 грудня.
25. Профсоюзы – за конституционную реформу // Суббота+. – 2003. – 30 октября.
26. Запорізька Січ. – 2003. – 13 грудня.
27. Суббота+. – 2003. – 18 декабря.
28. Настало время для судьбоносных решений // Запорожская правда. – 2003. – 13 декабря; Резолюция Запорожского гражданского форума в поддержку политической реформы // Запорожская правда. – 2003. – 16 декабря; Сосницкий Л. Актив области – за изменения в Конституцию Украины / Л. Сосницкий // Запорізька Січ. – 2003. – 16 грудня; Ветер обновления и перемен – в паруса // Запорожская правда. – 2003. – 16 декабря.
29. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «Запорожье». 15.12.03 // ПА ЗОО ПРП. – Ф.7. – Оп.1. – Спр.50. – Арк.2.
30. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 17 сентября.
31. Досьє. – 2003. – 18 сентября; Суббота+. – 2003. – 18 сентября; Регион-экспресс. – 2003. – 18 сентября.
32. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 17 сентября.
33. Досьє. – 2003. – 16 октября.
34. Ваша судьба. – 2003. – 18 сентября.
35. О выгоде. И не только в Европе // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 17 сентября.
36. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «Запорожье». 17.09.03 // ПА ЗОО ПРП. – Ф.7. – Оп.1. – Спр.36. – Арк.3.
37. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «Алекс». 22.09.03 // ПА ЗОО ПРП. – Ф.7. – Оп.1. – Спр.38.
38. Запорізька Січ. – 2003. – 18 жовтня.
39. Горожанин. – 2003. – 23 октября.
40. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 21 октября; Суббота+. – 2003. – 23 октября; Досьє. – 2003. – 23 октября.
41. Заяви Президента Л. Кучмы, міністра фінансів М. Азарова, голови нацбанку С. Тигіпка, нардепів А. Кінаха та С. Гавриша щодо необхідності наповнення російсько-українських домовленостей реальним економічним змістом // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 17 сентября; Н. Азаров: Не спекулируйте на ЕСП // Верже. – 2003. – 18 сентября; Перед Ялтой Кучма напомнил Москве: он не жалеет о распаде СССР // Запорізька Січ. – 2003. – 30 вересня; А. Кінах: «Учиться конкурировать будем в рамках ЕЭП» // Досьє. – 2003. – 2 октября.
42. Досьє. – 2003. – 2 октября; Запорізька Січ. – 2003. – 20 вересня; Ваша Судьба. – 2003. – 25 сентября; Перекур. – 2003. – 18 сентября; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 19 сентября.
43. Верже. – 2003. – 2 октября.
44. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 17 сентября; Верже. – 2003. – 25 сентября; Горожанин. – 2003. – 25 сентября.
45. Кузенко В. Единое экономическое пространство. Что это? / В. Кузенко // Верже. – 2003. – 18 сентября.
46. Кузенко В. Вперед к лучшей жизни / В. Кузенко // Верже. – 2003. – 25 сентября.
47. Как Медведчук ЕЭПнул оппозицию // Досьє. – 2003. – 25 сентября.

48. Ваша судьба. – 2003. – 18 сентября; Запорожская правда. – 2003. – 18 ноября.
49. Запорожская правда. – 2003. – 27 декабря
50. Ющенко. Памперсы и «приматы с отпавшим хвостом» // Досье. – 2003. – 13 ноября; С памперсами лучше, чем без них // Досье. – 2003. – 27 ноября.
51. Досье. – 2003. – 4 сентября.
52. Горожанин. – 2003. – 9 ноября; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 19 ноября.
53. Запорожская правда. – 2003. – 8 ноября.
54. Когда в заложниках оказывается народ и его интересы – это просто подло! // Запорожская правда. – 2003. – 15 ноября.
55. Сухой Я., Богуслаев В. Еще раз по вопросу присвоения русскому языку статуса официального / Я. Сухой, В. Богуслаев // Верже. – 2003. – 20 ноября.
56. Анисимов В. Языковое распутье / В. Анисимов // Досье. – 2003. – 13 ноября.
57. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «ТВ-5». 2.12.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7, оп.1, спр.48, арк.13
58. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «Запорожье». 15.12.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7. – Оп.1. – Спр.50. – Арк.3.
59. Запорожская правда. – 2003. – 16 декабря.
60. Савин В.: Пора собирать камни / В. Савин // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 2 сентября.
61. Савин В.: Я хочу, чтобы ЗГУ всегда и во всем был первым / В. Савин // Запорозька Січ. – 2003. – 25 октября.
62. Буря над ЗГУ // Досье. – 2003. – 30 октября.
63. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «ТВ-5». 10.11.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7. – Оп.1. – Спр.45. – Арк.6.
64. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «ТВ-5». 03.11.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7. – Оп.1. – Спр.44. – Арк.2.
65. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «ТВ-5». 28.11.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7. – Оп.1. – Спр.48. – Арк.3.
66. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «ТВ-5». 10.12.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7. – Оп.1. – Спр.49. – Арк.8.
67. Запорожская правда. – 2003. – 27 декабря.
68. Нашеукраинская «свобода слова» // Досье. – 2003. – 30 октября.
69. Переверзева Е. «Если мы не сделаем реформу – у нас будут самые-самые тяжелые времена» / Е. Переверзева // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 11 ноября.
70. Вместо принятия законов – ночевка в сессионном зале // Запорожская правда. – 2003. – 25 декабря; Четвертый день кризиса в ВР // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 27 декабря.
71. Ольжич Д. Бархатная революция-2 / Д. Ольжич // Запорожская правда. – 2003. – 27 ноября.
72. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 19 сентября; Верже. – 2003. – 20 ноября; Верже. – 2003. – 27 ноября.
73. Социальный бюджет прошел боевое крещение // Досье. – 2003. – 4 ноября.
74. Новые парламентские олигархи // Досье. – 2003. – 9 октября.
75. Как Виктор Андреевич с Петром Алексеевичем поругались // Досье. – 2003. – 9 октября.
76. Бизнес-империя Петра Порошенко // Досье. – 2003. – 25 декабря; Яворивский проиграл Околитенко // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 25 декабря.
77. Ильин С. Народ – за политреформу, депутаты – против грантоедов / С. Ильин // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 17 декабря.
78. Ющенко теряет потенциальные полномочия // Досье. – 2003. – 18 сентября.
79. Эсесовская улица // Досье. – 2003. – 27 ноября; Ольжич Д. Неужели немецкому послу все равно, что эсесовцев будут считать героями? // Д. Ольжич // Верже. – 2003. – 11 декабря.
80. Нашеукраинская «свобода слова» // Досье. – 2003. – 30 октября.
81. Правдолюб Ю. Американский темник для Украины / Ю. Правдолюб // Досье. – 2003. – 18 декабря.
82. Лозунько С. Власть обязана гарантировать независимость и стабильность / С. Лозунько // Запорожская правда. – 2003. – 11 декабря.
83. Государственный переворот в Грузии как предостережение Украине // Досье. – 2003. – 27 ноября; О чем говорили два «медведя» // Досье. – 2003. – 27 ноября; Саакашвили поделился с украинской оппозицией // Досье. – 2003. – 18 декабря.
84. Переверзева Е. ЕЭПовский обзор: курс в Европу / Е. Переверзева // Суббота+. – 2003. – 2 октября.
85. «На Западе потеплело» // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 3 сентября.
86. Малинкович В.: «Оппозиция попыталась перекрыть путь к демократии в Украине» / В. Малинкович // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 27 декабря.
87. Второй старт политической реформы // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 28 ноября.
88. Досье. – 2003. – 20 ноября.
89. Романовичев Л. Итоги политического года подбивать еще рано... / Л. Романовичев // Запорозька Січ. – 2003. – 23 грудня.
90. Любовь к партии...очередной // Досье. – 2003. – 4 декабря.

Марчук В. В. Провластный политический лагерь в ходе подготовки к президентским выборам 2004 года (по материалам СМИ Запорожского региона). Часть 2

Статья характеризует освещение в СМИ Запорожского региона деятельности политических сил, которые поддерживали курс действующего Президента Л. Кучмы в ходе подготовки к президентским выборам 2004 года. Во второй части статьи речь идет о информационной деятельности провластных политических сил по дискредитации политической оппозиции в упоминаемый период.

Ключевые слова: Запорожье, Л. Кучма, провластные силы, оппозиция.

Marchuk V. V. President-oriented political camp during preparation process for presidential elections of 2004 (based on mass media of Zaporizhzhya region). Part 2

Article characterizes Zaporizhzhya region mass media coverage of the political forces, that supported course of the current President Leonid Kuchma in preparation process for presidential elections of 2004.

In the second part of article information activities of the current President-oriented political forces to discredit political opposition during the mentioned period are described.

Keywords: Zaporizhzhya, Leonid Kuchma, pro-government forces, the opposition.

УДК: 94:[329.7:324](477)"1994/2002"

Е. С. Андрющенко

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 1994–2002 РР.

Стаття присвячена дослідженню участі партій та громадських організацій націоналістичного спрямування у виборах до Верховної Ради України з 1994 по 2002 роки. Розглянуто передвиборчі програми зазначених партій. Охарактеризовано результати виборів у одномандатних та багатомандатних округах. Проаналізовано причини низького рівня електоральної підтримки українських націоналістів.

Ключові слова: вибори, Верховна Рада, ДСУ, УНА, СНПУ, УКРП, КУН, «Тризуб».

Українські націоналістичні організації, що утворилися за часів перебудови та в перші роки незалежності, брали активну участь у політичному житті країни. Вітчизняні націоналісти намагалися стати повноцінними суб'єктами пов'язаних з цією сферою процесів, в тому числі – виборчих. Більшість націоналістичних організацій була зареєстрована в якості політичних партій та приймала участь у виборах до парламенту та місцевих рад.

Питання участі українських націоналістів у виборчих кампаніях не розкрито у вітчизняній історіографії. Вказаної проблеми у своїх статтях торкаються П. Кубічек [1] та А. Умланд з А. Шеховцовим [2], однак їхні праці мають швидше політологічний характер і присвячені переважно сучасним (на 1999 та 2010 роки відповідно) процесам та перспективам націоналістичних партій у майбутньому.

Основу джерельної бази роботи склали передвиборчі агітаційні матеріали політичних партій, ідеологічні праці їхніх лідерів (в яких, зокрема, порушується питання участі у виборах), публікації у партійній пресі. Ще одна важлива група джерел – інтерв'ю автора з учасниками вказаних подій. Респонденти (В. Мирончук [3], О. Черненко [4], І. Мазур [5], Р. Коваль [6], Д. Корчинський [7], Д. Ярош [8], І. Іванченко [9], А. Парубій [10] та інші) поділилися з автором спогадами про хід виборчих кампаній 1994–2002 років, оцінили з сьогоденних позицій тогочасні помилки та прорахунки націоналістів, а також вплив електоральних результатів на подальший розвиток організації.

У статті проаналізовано участь у виборах до Верховної Ради Всеукраїнського політичного об'єднання «Державна самостійність України» (ДСУ), Української національної асамблеї (УНА), Соціал-національної партії України (СНПУ), Української консервативної республіканської партії (УКРП), Конгресу українських націоналістів (КУН). Крім того, висвітлено діяльність Громадського спортивно-патріотичного об'єднання «Тризуб» імені Степана Бандери, яке ніколи не було зареєстровано в якості політичної партії, однак відіграло певну роль у передвиборчих процесах.

Характерною рисою більшості вітчизняних ультраправих організацій було демонстративне нехтування демократичними принципами та нормами, зневажливе ставлення до участі у виборах. Ідеалами, які проголошували націоналісти, були революційний шлях, сильна влада, елітаризм. «Участь у виборах глибоко протилежна духові українського народу», – писав один з лідерів УНА Дмитро Корчинський [11]. Погоджувався з ним і голова ДСУ Роман Коваль: «Загальне виборче право ... урівняло всіх: одинокого Яфета і стоголового Хама; споконвічного українця і прибуду-чужинця...» [12, с. 7]. При цьому націоналістичні організації зазвичай виокремлювали себе з загального партійно-політичного контексту, підкреслювали антагонізм «ми – вони», протиставляючи собі не тільки ліві та центристські, а й інші праві партії.

Однак ця риторика не заважала більшості націоналістів приймати участь у виборчих процесах. Подібну розбіжність слів та практики пояснювали зазвичай тактичною необхідністю, яка має стати лише проміжним етапом у досягненні поставленої мети. «Вважаємо, що в нинішніх умовах парламентські методи також можуть відігравати позитивну роль. Однією з форм реалізації цілей ДСУ є входження її членів у владні структури», – йшлося у програмі ДСУ [13, с. 10].

Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна самостійність України» було засновано у квітні 1990 року дисидентами Іваном Кандибою та Зеновієм Красівським. Ідеологічною основою ДСУ